www.cemmis.edu.gr

Επίκαιρη Ανάλυση

Κέντρο Μεσογειακών, Μεσανατολικών και Ισλαμικών Σπουδών
Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

No 20 | 1 Δεκεμβρίου 2011

Η "δεύτερη" πλατεία Ταχρίρ: τα ερωτήματα της "αραβικής άνοιξης"

Σωτήρης Ρούσσος*

Τα τελευταία αιματηρά γεγονότα στην Αίγυπτο και η σφαγή δεκάδων άοπλων διαδηλωτών στην πλατεία Ταχρίρ του Καΐρου επανέφεραν στην επιφάνεια ερωτήματα που είχαν θέσει οι πιο επιφυλακτικές αναλύσεις στην αρχή της "αραβικής άνοιξης". Είχαν τονίσει τότε ότι βρισκόμαστε μπροστά σε μια μάλλον μακρά διαδικασία μετάβασης από αυταρχικά και πατερναλιστικά καθεστώτα σε πιθανόν πιο αντιπροσωπευτικές και πιο δημοκρατικές μορφές εξουσίας, όχι κατ' ανάγκη ίδιες με αυτές που ανεδείχθησαν στην Λατινική Αμερική και την Ανατολική Ευρώπη μετά την πτώση των δικτατοριών και των σοβιετογενών καθεστώτων. Τα ζητήματα που πρέπει να επιλυθούν είναι ο ρόλος του στρατού στην πολιτική και οικονομική δομή τω αραβικών κρατών, η σχέση του Ισλάμ με το κράτος και βέβαια οι νέες περιφερειακές ισορροπίες που θα δημιουργήσουν αυτές οι αλλαγές στην περιοχή.

* Αναπληρωτής Καθηγητής και επιστημονικός υπεύθυνος του Κέντρου Μεσογειακών, Μεσανατολικών & Ισλαμικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Η “δεύτερη” πλατεία Ταχρίρ αποτυπώνει ακριβώς τη δυσκολία στην επίλυση αυτών των ζητημάτων. Ο στρατός μετά από μια περίοδο εύθραυστης συνεννόησης με τις δυνάμεις του πολιτικού Ισλάμ και ιδιαίτερα τους Αδελφούς Μουσουλμάνους προσπάθησε να εξασφαλίσει για αυτόν ένα ρόλο ανάλογο με αυτόν που είχε εξασφαλίσει ο τουρκικός στρατός μετά το πραξικόπημα του 1980. Με άλλα λόγια ο στρατός επιθυμεί να μείνει εκτός οποιουδήποτε ελέγχου από την εκλεγμένη πολιτική ηγεσία και να συνεχίσει να παίζει τον ρόλο του εγγυητού του πολιτικού και κοινωνικού status quo. Αυτή η επιθυμία αποτυπώθηκε στις προτάσεις του αναπληρωτού πρωθυπουργού Άλι ελ-Σίλμι για το νέο Σύνταγμα με την αύξηση των αρμοδιοτήτων και των εξουσιών του Ανώτατου Στρατιωτικού Συμβουλίου που κυβερνά σήμερα την χώρα και την επιβολή περιοριστικών κριτηρίων για την εκλογιμότητα των υποψηφίων για την Προεδρία της χώρας. Σαν να μη έφταναν τα παραπάνω οι προεδρικές εκλογές ουσιαστικά απωθούνταν στο τέλος του 2012, εξέλιξη εξαιρετικά κρίσιμη αν αναλογιστεί κανείς τον σκληρό προεδρικό χαρακτήρα του αιγυπτιακού συστήματος.[1]

Ήταν αναμενόμενο ότι η συνεννόηση μεταξύ των ισχυρότερων πολιτικών οργανισμών της χώρας του στρατού και των Αδελφών Μουσουλμάνων θα ήταν πια δύσκολη έως αδύνατη. Οι τελευταίοι φοβούνταν ότι σε ένα τέτοιο κηδεμονευόμενο σύστημα δεν θα είχαν παρά ελάχιστες πιθανότητες ηγεμονίας και άσκησης πραγματικής πολιτικής εξουσίας ακόμη και αν τους επέτρεπαν να νικήσουν. Αλλά και οι υπόλοιπες, μη ισλαμιστικές, πολιτικές δυνάμεις αντιτάχθηκαν στις προτάσεις ελ-Σίλμι και την κηδεμονία του στρατού. Πολύ περισσότερο μάλιστα που το πολύπλοκο σύστημα των βουλευτικών εκλογών με σταυρό και με λίστα θα αποτελέσει σημαντική τροχοπέδη για την κοινοβουλευτική εκπροσώπηση των νέων οργανώσεων και κινημάτων που πρωτοστάτησαν στην εξέγερση της “πρώτης” Ταχρίρ.

Οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι ήταν αυτοί που την Παρασκευή, 18 Νοεμβρίου, οργάνωσαν στην πλατεία Ταχρίρ τη διαδήλωση του “ενός εκατομμυρίου”, όπως την ονόμασαν, σε μια προφανή επίδειξη δύναμης. Στην ίδια συγκέντρωση διαδήλωσαν και πιο ακραίες οργανώσεις των Ισλαμιστών, που ανταγωνίζονται του Αδελφούς για ένα μερίδιο της ισλαμιστικής ψήφου. Πρόκειται για τους σαλαφιστές, όπως ονομάζονται, που επιζητούν την επάνοδο στην απόλυτη προσαρμογή της κοινωνίας στα κείμενα του Κορανίου, της ιεράς παράδοσης και του ισλαμικού νόμου. Για αυτούς οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι αποτελούν μια λαθεμένη και αποπροσανατολισμένη, “ρεβιζιονιστική” στην ορολογία της αριστεράς, έκφανση του πολιτικού Ισλάμ. Οι σαλαφιστές βρήκαν την ευκαιρία να καταδείξουν και τη δική τους δύναμη και να κάνουν αισθητή την παρουσία τους στην κοινωνία.[2] Αυτή η διάκριση μεταξύ Αδελφών Μουσουλμάνων και σαλαφιστών δεν είναι νέο φαινόμενο. Παρουσιάστηκε ήδη με την βίαιη αναμέτρηση μεταξύ των σαλαφιστών και της Χαμάς στην Γάζα, αρχίζει να εμφανίζεται στην μετα-Καντάφι Λιβύη και θα είναι πολύ πιθανό να αποτελέσει σημαντική έκφανση της “αραβικής άνοιξης”.

Οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι απέδειξαν επιπλέον την ισχυρή οργάνωση και την πειθαρχία τους. Αφού ήρθαν κατά εκατοντάδες χιλιάδες στην πλατεία Ταχρίρ, είχαν την οργανωτική δυνατότητα να αποχωρήσουν με τάξη αφήνοντας πίσω τους τις “άτακτες” και χωρίς ουσιαστική ηγεσία οργανώσεις των νέων της “πρώτης” πλατείας Ταχρίρ που διαδήλωναν εναντίον του στρατιωτικού καθεστώτος με δεκάδες νεκρούς και εκατοντάδες τραυματίες. Ο Μουμπάρακ έφυγε αλλά ο στρατός είναι ακόμη παρών και δεν επιθυμούσε να ακολουθήσει το τυνησιακό παράδειγμα να αφήσει δηλαδή τα ηνία της εξουσίας και να γυρίσει στους στρατώνες. Για τους Αδελφούς από την άλλη πλευρά προέχει η διεξαγωγή των εκλογών, τις οποίες προσδοκούν να κερδίσουν.

Η νίκη του πολιτικού Ισλάμ στην Τυνησία και το Μαρόκο, η αναμενόμενη ισχυρή κοινοβουλευτική παρουσία του στην Αίγυπτο σε συνδυασμό με την ηγεμονία του μετριοπαθούς ισλαμιστικού ΑΚΡ στην Τουρκία και την πιθανή εξίσου ισχυρή ισλαμιστική παρουσία

στην μετα-Καντάφι Λιβύη και σε μια μετα-μπααθική Συρία αλλάζουν όχι μόνο το πολιτικό τοπίο εντός των κρατών αλλά και σε όλο το περιφερειακό σύστημα της Μέσης Ανατολής. Το Ιράν δεν θα μπορεί πια να παίζει τον ρόλο του αποκλειστικού προστάτη του πολιτικού Ισλάμ στην περιοχή. Αντιθέτως θα βρεθεί σε δύσκολη θέση απέναντι σε ένα σουνιτικό πολιτικο Ισλάμ που θα συμμετέχει στην εξουσία.

Οι ΗΠΑ θα πρέπει να αναπροσαρμόσουν τη στρατηγική τους στην αραβο-ισραηλινή διένεξη και το Ισραήλ να επανέλθει στο δρόμο της πραγματικής διαπραγμάτευσης και να εκμεταλλευτεί την Αραβική Πρωτοβουλία για ειρήνη του 2002. Η Χαμάς δεν θα είναι πια παρίας του περιφερειακού συστήματος αλλά αδελφό κόμμα κυβερνητικών σχηματισμών από το Μαρόκο έως ίσως τη Συρία. Δυστυχώς από κέντρα ανάλυσης στις ΗΠΑ ακούγονται απειλητικές προγνώσεις και προειδοποιήσεις για επικράτηση χάους τους επόμενους μήνες στην Αίγυπτο και τη Μέση Ανατολή.[3] Οι προγνώσεις αυτές συνοδεύονται από παραινέσεις προς τους Αιγύπτιους στρατιωτικούς για γρήγορη διεξαγωγή προεδρικών εκλογών ώστε ο νέος πρόεδρος να αποτελέσει αντίβαρο σε ένα κοινοβούλιο ελεγχόμενο από τους ισλαμιστές. Αλλά αν οι ισλαμιστές και ο σύμμαχοί τους κερδίσουν την κοινοβουλευτική πλειοψηφία γιατί δεν είναι πιθανή μια επικράτησή τους και στις προεδρικές εκλογές; Εκτός και αν οι στρατιωτικοί κάνουν χρήση περιοριστικών κριτηρίων για την εκλογιμότητα των υποψηφίων για την Προεδρία της χώρας και αποκλείσουν τους ισλαμιστές. Αυτό όμως θα ισοδυναμεί με εκλογικό πραξικόπημα.

Καθώς οι αιγυπτιακές εκλογές έχουν ήδη ξεκινήσει, ελπίζουμε πως οι συμβουλές αυτές θα καλυφθούν από τις φωνές της λογικής και της σύνεσης και δεν θα παρακινήσουν τον στρατό στην Αίγυπτο να ακολουθήσει το παράδειγμα της Αλγερίας, το 1991, όταν ο στρατός και οι ιθύνουσες ελίτ προχώρησαν με τις ευλογίες της Δύσης σε πραξικόπημα για να αποτρέψουν την εκλογική νίκη των ισλαμιστών και οδήγησαν την χώρα αυτή σε έναν από τους πιο αιματηρούς εμφύλιους σπαραγμούς. Αν κάτι τέτοιο συμβεί στην Αίγυπτο, τότε η κόλαση θα εισβάλει όχι μόνο στην Μέση Ανατολή και τη Μεσόγειο αλλά και σε ολόκληρο τον μουσουλμανικό κόσμο.

Υ Π Ο Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

Όλοι οι σύνδεσμοι προσπελάστηκαν στις 24 Νοεμβρίου 2011

1. “Νέα μάχη ελεφάντων στην Αίγυπτο”, αλ-Κουντς αλ-Άραμπι, 21 Νοεμβρίου 2011 (αραβικά)

2. Ali Ibrahim, “Will Egypt defeat the pessimism?”, Asharq al-Awsat (english edition), November18, 2011, http://www.asharq-e.com/news.asp?section=2&id=27337

3. David Schenker and Eric Trager, “Egypt's Revolution Continues”, Policy Watch 1874, Washington Institute for Near East Policy, November 21, 2011, http://www.washingtoninstitute.org/templateC05.php?CID=3425. Πρβλ. Efraim Inbar, “The Threats in the Eastern Mediterranean”, BESA Center Perspectives Paper No. 156, November 24, 2011.